

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Дворянин Парасковії Ярославівни «Гуманітарні виміри російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі України (2014-2022)», подану на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України

Російсько-українська війна, що розпочалася в 2014 році спричинила глибокі трансформації у всіх сферах життя українського суспільства. Проаналізувати гуманітарні виміри російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі України 2014-2022 рр. надзвичайно важливо сьогодні – в умовах відкритої фази російсько-української війни, що розпочалася у лютому 2022 року. В українському суспільстві в умовах нестабільності загострилися проблеми в гуманітарній сфері, зокрема в сфері освіти, науки, соціального захисту населення та ін.

В умовах війни роль мас-медіа набуває особливого значення. З одного боку, медіа стали каналом подачі, аналізу правдивої інформації. В той же час ми всі є свідками перетворення медіа РФ на справжню інформаційну зброю в сучасній російсько-українській війні.

При написанні дисертаційної роботи автором виконано основні нормативні вимоги. У вступі аргументовано доведено актуальність теми дослідження. Зазначено зв'язок дисертаційної роботи з науковими темами. Акцентовано увагу на науковій новизні одержаних в дисертації результатів та практичному значенні дослідження. Коректно визначено об'єкт і предмет дослідження.

Обрані дослідницькі завдання відповідають поставленій меті. Для досягнення мети дисертанткою визначено 9 дослідницьких завдань, що відповідають структурі дослідження.

Окреслені завдання виконано в рамках науково-дослідних тем: «Телевізійна і радіо-журналістика в інформаційному просторі України:

новітні технології та еволюція медіаплатформ» та «Постправа в електронних засобах масової комунікації: інформаційно-психологічний аспект антиукраїнської маніпулятивної пропаганди».

Для досягнення мети й завдань дисертаційного дослідження дисертанткою було застосовано комплекс загальнонаукових, спеціально-історичних та лінгвістично-психологічних методів, які не носять декларативний характер, а «працюють» по всій роботі. Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході.

Наукову новизну роботи визначає те, що вперше в українській історіографії на рівні дисертаційного дослідження проаналізовано гуманітарні виміри російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі України 2014-2022 рр.

Отримані в ході дисертаційного дослідження наукові результати можуть бути використані в сфері інформаційної безпеки, мовної політики, освіти, культури та ін. в умовах воєнних та поствоєнних трансформацій.

Отримані автором результати є новими та науково обґрунтованими.

Результати дисертації відображено в 33-ти наукових публікаціях, з них 4 статті, індексовані в базах Scopus, Web of Science, 16 статей у фахових виданнях України.

У першому розділі «Історіографія та джерельна основа дослідження» авторкою здійснено ґрунтовний історіографічний огляд проблеми. Всі проаналізовані праці класифіковано за проблемно-тематичним критерієм. Дисертантка виокремила три групи праць. Праці про російсько-українську війну (1 група) авторкою додатково поділено на 7 підгруп. Праці щодо українського медійного простору (2 група) додатково поділено на 3 підгрупи. Дослідження, присвячені гуманітарному простору життя українського суспільства в умовах гібридної війни Росії проти України (2014–2022 рр.) (3 група) додатково поділено на 7 груп. Така структуризація є сильною стороною роботи. Вона дозволила максимально охопити всі аспекти історіографії досліджуваної проблеми.

Авторка опрацювала широку джерельну базу. Охарактеризувавши декілька підходів до класифікації матеріалів медіа як джерел інформації, дисертанткою виокремлено три групи джерел: конкретний медійний текст; великий медійний текст і медійно-культурний контекст.

Окремий другий розділ дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження» присвячено аналізу методології та категоріально-понятійного апарату дослідження. Проаналізовано походження поняття «дискурс», його множинність значень, структуру та типологію.

Авторка окремо зупиняється на особливостях, типології та класифікації «медійного дискурсу». Аналізується поняття «суспільно-медійного дискурсу». Дисертантка пропонує своє розуміння терміну «російсько-українська війна» («сучасна російсько-українська війна»).

Спираючись на студії істориків і політологів виокремлено характерні риси сучасної російсько-української війни; розкрито і зміст понять «Антитерористична операція на сході України» (АТО) та «Операція об'єднаних сил» (ООС).

У третьому розділі «Соціогуманітарна сфера України в умовах російсько-української війни у мас-медійному просторі» проаналізовано соціогуманітарні проблеми жителів тимчасово окупованих територій, внутрішньо-переміщених осіб та ветеранів російсько-української війни; пріоритети молодіжної політики в гуманітарній сфері; волонтерську діяльність.

На конкретних прикладах проаналізовані труднощі з якими стикалися ВПО та ветерани та шляхи їх подолання.

Авторка виділила кілька основних напрямків у межах ветеранського дискурсу: правове становище, соціальний захист та психологічна адаптація. Автор зупиняється і на аналізі девіантної поведінки ветеранів.

Окрема увага приділена аналізу місця молодіжної політики України та волонтерського руху в суспільно-політичному дискурсі. Зазначено, що

активізація обговорення проблем молоді у медіа відбувалася під час виборів різного рівня.

Дисертантка виділила й охарактеризувала п'ять компонентів «волонтерського дискурсу» в українських медіа в 2014-2022 рр., серед яких: взаємодія волонтерів з державними органами влади; історія та напрями діяльності відомих волонтерських організацій; міжнародні виміри волонтерського руху та розповіді про діяльність окремих волонтерів.

Четвертий розділ дисертаційного дослідження «Виклики перед освітою та наукою як наслідок російської агресії проти України: медійно-дискурсивні аспекти» присвячено аналізу викликів перед освітою та наукою у фокусі суспільно-медійного дискурсу в умовах російсько-української війни. Цей розділ має два основні підрозділи, присвячені аналізу місця освіти у фокусі суспільно-медійного дискурсу та місця науки у мас-медійному дискурсі.

У першому підрозділі 4.1. авторкою окремо розглядається дошкільна освіта, загальна середня освіта, професійна освіта і освіта дорослих та вища освіта. Перед нами постає весь процес реформування системи освіти після перемоги Революції Гідності через призму суспільно-медійного дискурсу.

Авторка проаналізувала як в мас-медійному просторі було відображено проблему нестачі місць в дитячих садочках, «добровільно»-примусове збирання коштів з батьків на потреби дитячих садків тощо. Широко охарактеризовано дискусію щодо реформування системи середньої освіти та впровадження НУШ за участі представників влади, журналістів, експертів, громадських діячів.

Дисертантка справедливо зазначила, що увага українських медіа щодо реформ у сфері вищої освіти концентрувалася навколо аспектів висвітлення змісту Закону України «Про вищу освіту» і обговорення успіхів та невдач запровадження реформи.

Я особисто як освітянин та науковець, звертала увагу на менший інтерес суспільно-медійної сфери до проблем реформування вищої освіти та науки (з

якими ми стикаємося щодня) у порівнянні, наприклад, з темою впровадження НУШ.

Авторкою зазначено аспекти, на яких фокусувався медійний дискурс щодо наукової сфери, зокрема неможливість співпраці з РФ у сфері науки; питання академічної доброчесності; роль науки в сфері оборони в умовах російсько-української війни тощо.

Окремий п'ятий розділ «Збереження культурної спадщини України в умовах російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі» присвячено висвітленню теми втрат значної частини культурної спадщини внаслідок тимчасової окупації українських територій і громадським та державним ініціативам у сфері збереження та розвитку сфери культури у суспільно-медійному дискурсі.

Авторкою аналізується надзвичайно важлива проблема практичної деколонізації України, звільнення від впливів російської культури у медійному дискурсі.

В шостому розділі «Мас-медійні інтерпретації мовної політики в Україні в умовах агресії Російської федерації» розглянуто правове конституювання державної мовної політики у висвітленні українських медіа та мовне питання у медійно-публіцистичному дискурсі.

Авторка справедливо зазначає, що так зване «мовне» питання завжди актуалізувалося напередодні парламентських та президентських виборів.

У висновках узагальнено наукові пошуки автора, відображено повноту виконання завдань, поставлених у дисертаційному дослідженні. Висновки логічні та змістовні.

Зауваження та побажання до дисертації.

1. Дисертаційне дослідження значно виграло б, якщо б авторкою було критично проаналізовано в підрозділі 1.1 «Історіографія проблеми» історичні та публіцистичні твори авторів РФ, в яких викладено основні наративи країни-агресора щодо російсько-української війни.

Це дало б можливість виявити та спростувати основні міфологеми та фейки російської пропаганди, що стосуються гуманітарної сфери: наприклад, про так званий «єдиний народ та єдину культуру росіян і українців», про так зване «переслідування російськомовних в Криму, на Донбасі та Луганщині та ін.», про так званий «порятунок музейних колекцій та археологічних пам'яток» (фактичну крадіжку) з тимчасово окупованих територій та ін.

2. У підрозділі 1.2. «Джерельна основа дослідження» зосереджено основну увагу на аналізі підходів до класифікації медійних джерел. В той же час, на нашу думку, потрібно було б зосередити увагу не на загальній характеристиці кожної з груп медійних джерел, а на характеристиці джерел поданого на розгляд дисертаційного дослідження П. Дворянин з наведенням конкретних прикладів та посилань.

3. На нашу думку слід було б виділити спільне та відмінне у аналізі предмета дослідження на регіональному (місцевому) рівні. Наскільки відрізнялися проблеми у соціогуманітарній сфері та їх відображення у суспільно-медійному дискурсі (2014–2022) на рівні різних областей України чи на рівні окремих українських регіонів?

Як приклад, візьмемо питання забезпечення ветеранів АТО/ООС земельними ділянками та квартирами. Зокрема в Запоріжжі це було надзвичайною проблемою, адже ветеранам АТО/ООС місцеві органи влади, контрольовані прихильниками Партії Регіонів та комуністами не виділяли землю в межах міста, що і стало предметом висвітлення у медіа.

4. На нашу думку не можна було залишати поза увагою мас-медійне висвітлення критичної ситуації в освітній сфері окупованого Криму та ОРДЛО – інтеграції шкільної освіти до російських програм та стандартів; скорочення аж до повного скасування курсів історії України, української мови та літератури; знищення українських підручників; наповнення антиукраїнським змістом шкільного курсу в окупованих українських територіях.

5. Зрештою, у тексті наявні помилки та технічні похибки.

Дисертація Дворянин Парасковії Ярославівни на тему «Гуманітарні виміри російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі України (2014-2022)» є завершеною науковою працею, яка містить низку нових, актуальних та достовірних результатів. Зміст, структура, оформлення та кількість публікацій відповідають всім вимогам. Отже, дисертація відповідає «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її авторка Дворянин Парасковія Ярославівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри давньої і нової
історії України та методики
навчання історії Запорізького
національного університету

Галина ТУРЧЕНКО

Підпис засвідчую:

Вчений секретар Запорізького
національного університету

Оксана ПРОЦЕНКО